

studuit excolere ita et laboravit occulere, et, cum hæc vellet augeri, nolebat agnosci neglector quietis, refuga voluptatis, appetitor laboris; patiens abjectionis, impatiens honoris; pauper in pecunia, dives in conscientia, humilis ad merita, superbus ad vitia: nulla illi ex omnibus propensior cura, nisi aut de Deo in lectione atque sermone, aut cum Deo in oratione loqueretur.

13. Per plura ergo (9) annorum curricula illic commorans, sanctissima conversatione post hujus vitæ multimodos laborum excursus, per plura beneficiorum et miraculorum commoda, hominibus Deoque charus ostensus, diem sibi vocationis intelligens imminere, qui recompensaret honor in cœlis quod labor triverat in terris; morem gerere decrevit subjectis. Quos accersitos fideles quosque non parvi numeri ante se positos et de abscessu suo mœstos his ultimis solatus est verbis: « Ecce, charissimi Patres atque amantissimi fratres, tempus resolutionis meæ instat, quo hæc torpentia membra spiritus relinquat, judicique suo præsentandus occurrat. Non me terret proventus conditionis omnimortali communis, cum tota sapientium vita commentatio debeat esse mortis; vobis magis timeo, quos salvandos omnimodis volo. En ego viam universæ carnis sum ingressurus, et ad vos deinceps non reversurus; vos quoque morituros, charissimi, scitote, ideoque pœnitentiæ tempus indultum non

patiamini, quæso, transire incassum. Quisquis ergo vestrum cujuscunque criminis se sentit perpetratio-
ne maculatum, atque fovea majoris peccati absorptum, cito salubre suo supponat vulneri medicamentum. Dum judex porrigit pœnitenti misericordiæ manum, en patet dum advivitis janua misericordiæ, quæ post mortem obstruitur, sola patente quæ contemptores præceptorum Dominicorum desertoresque puniendos suscipiat porta gehennæ. Obsecro itaque vos per Christum, ut in quo vos nostis hactenus deviasse a vero, reconciliari satagite Deo. Orate, ut vos evangelica admonet lectio, ne fiat fuga vestra hieme vel Sabbato (*Matth.* xxiv, 20). Quo loco nostræ res sitæ sint, in commune videtis; et quia hic mundus in maligno positus sit (*I Joan.* v, 19), juxta mecum omnes attenditis. » Post has dulces paternæ pietatis admonitiones et extrema charitatis verba modica febre pulsatus, et sacrosancti corporis et sanguinis Domini viatico confirmatus, illis dolentibus et flentibus, ipse autem exsultans tertio Nonas Februarii pervenit ad eum quem semper desideraverat, Christum. Corpus ejus honorifice curatum cum melodia psalmodum et hymnorum in loco quo ipse decreverat est sepultum: ubi per ejus merita Dominus usque in præsens operatur miraculorum beneficia ad laudem et gloriam nominis sui, quod est benedictum in sæcula.

NOTGERI

PRÆFATIO AD VITAM SANCTI LANDOALDI

(*Vide supra in HERIGERO, col. 222.*)

VITA SANCTI REMACLI

TRAJECTENSIS EPISCOPI

Auctore NOTGERO

(*SURIUS, Acta sanctorum Sépt. 3.*)

NOTGERI EPISCOPI LEODIENSIS

AD VERINFRIDUM ABBATEM EPISTOLA NUNCUPATORIA.

NOTGERUS, quem, etsi indignum, Sanctæ Mariæ Sanctique Lamberti mancipium prædicant tamen

episcopum, WERINFRIDO venerabili in Christo patri et consacerdoti salutis æternæ subsidium.

(9) In apographo Andainensi legitur: *Per plura tredecim annorum curricula.* Verum diutius in monasterio a se condito conversatus est Hadalinus, siquidem notus fuit Pippino Majoridomus, qui Pippinus hic ab auctore rex dictus, non ante annum 687 palatii præfectura quiete potitus est. Unde S. Hada-

lini obitum anno circa 690 consignamus. Sacrum ejus corpus illic quievit ad annum usque 1338, quo in oppidum Visetum Leodicensis diœcesis ad dextram Mosæ ripam invectum est, Cellensibus canonicis isthuc translatis ob baronum Cellensium infestationes. Hæc translatio v Idus Octob. celebratur.

Omnis antiquitas, ut ait oratorum maximus, quo propius aberat ab ortu et divina progenie, hoc melius ea fortasse, quæ erant vera, cernebat. Verum, angelo Danieli narrante, novimus quia pertransibunt plurimi, et multiplex erit scientia: in antiquis utique vigente ratione, veritatis indagatrice, et perspicacia futurorum: in modernis vero fide credulitatis quamprimum pollente, cum plurima scientia prætorum. Illis diuturnitas vitæ vetustatis obdurens callum, cognitionem præstitit omnium rerum; nobis contra, quos calidus sanguis, quos rerum inscitia versat, utinam non avolet ob brevem vitam et curam sollicitudinum, antiquorum memorare inventa virorum! Vixere fortes ante Agamemnona multi: sed omnes illacrymabiles ignotique urgentur longa nocte, carent quia vate sacro. Hæc, ut credo, perpendens, abbatum reverendissime. et quia necesse est quanto juniores tanto esse perspicaciores: obtulisti libellum de vita tam nostri quam vestri specialis patroni, domini scilicet Remacii, conquestus, propter incuriam tamen prædecessorum vestrorum brevius quam ut res postularet, pro magnitudine gestorum ejus, esse eruditam [fort editam]. Simulque visus es, ut ne dicam precari, sed potius exhortari, ut eam non modo exemplari, verum aliquanto lepidius mandarem poliri: tum quod gestorum illius aliunde sumptorum suppetat copia; tum quod temporum. quorum diversitas nunc maxime scitu opus est, ex chartulario vestro non desit notitia. Sed ad hæc dum te cum tuis omnium artium præselem esse constaret, illudque Pierium animo occurreret: « In silvam ne ligna feras! » et in mare, « Quid aquas in flumina mittis? » suspensam inter ea librare silentia mentem cœperant, cum ecce memoriam offendebat quia vires, quas imperitia denegat, charitas ministrat, et quia incepto tantum opus est, cætera res expediet. Igitur adorsus sum, et ut verbis cujusdam sapientis utar, et ex illo, quantum res poscit, acervo tollam, exhortatione tua, quæ et præsentis honestate propositi, et futuræ ætatis utilitate conjuncta est, nihil antiquius existimavi, et ne auctoritatem diffugere viderer, ei muneri libenter acquievi. Præsumenti enim auctoritatis datur, cum credit præstari posse quod petitur; et parere scire, est æqualis gloria cum imperante.

Fecerant hoc idem jamdudum ætate venerabiles viri, Hilduinus abbas in Passione S. Dionysii, Hincmarus archiepiscopus in Vita S. Remigii: et alii quamplurimi in non paucorum compilandis gestis sanctorum, quibus auctoribus obtinere possumus optimis, quod in omnibus causis, et solet, et debet valere plurimum. Nam nunquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit, quin res,

A ætas, usus, semper aliquid apportet novi. Et ne hic labor, qui te adhortante susceptus est, inferaciter fiat, non ejus modo cujus meminimus, sancti scilicet Remacii verum cæterorum nostræ sedis pontificum tempora et gesta, quæ undecunque potuere corradi, ad nostra usque tempora collegi, et cujus potissimum anhelabas desiderio, Vitam inde excerptam votis tuis porrexi, Longe quidem mea sententia ab oratoris primi excellentia meratus differre, qui plurima paucis absolvere, pauca plurimis protelare, vel magna extenuare, maxima e minimis efficere, lata anguste, angusta late, vulgata decenter, decencia intellectualiter, nova usitate, usitata nove, et id genus plurima valeat delibare. Cui et a poeta præcipitur: « Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge. » Nec ut scholares posito themate, quibus verbis uti potuit, qui injuriam passus est: vel ille, qui intulit, aliquid finimus frivolum, imo nec creperum. Quod etsi eloquentissimum quemdam dicentem: Quod si hæc inquit, uterque non dixit, tamen in voto habuit, et in actu ostendit, sectari contenderem, nullius utique judicium extimescerem, verum hæc alias. Misi, inquam, charitati tuæ munus, quod minus quidem efficientiæ securitate, maxime autem susceptum est amicitie præsumptione. Magnas etenim in difficillimi operi cursu vires, amicitie contemplatio supplet, et placere cupientibus multa sæpe rerum copia suppeditat. Unde licet verear ne, dum imperato muneri par esse nequeam, deficientis culpa in adhortantis cedat injuriam, tamen cum tuam specto benevolentiam, fit omne pronum et facile, et (ut ita dicam) voluntarium, quod in tuæ jucunditatis impenditur præscriptum. Hoc autem munere impenso, sollicitum te reddere cupio: quia si quid operum tuorum quandoque ex postulavero, injuriosus mihi fueris, si negabis. Quisquis magna dedit, voluit sibi magna remitti. Sed non arroganter magna, quippe tuis meritis et nostris votis imparia. Quapropter oblatrantis morsus timeo invidiæ, quia difficili re solet livor præjudicium importare. Denique non omnes eadem mirantur amantque. Ergo non istic obliquo oculo mea famina quisquam limet, non odio obscuro morsuque veneret. Sed tu, pater beatissime, mei laboris tuæque adhortationis assertor, caveas securum me peractum reddat officium, cum tibi pudor amici dignius possit convenire, si displicet. Vale.

Quod nec vota pati, nec fingere somnia possunt,
Gaudens semper habet: gaudent pro nomine molle
Auriculæ: tibi me virtus tua fecit amicum.

Iterum vale.

PRÆFATIO AUCTORIS

Omnipotens Dominus, qui dives est in misericordia A
cujus natura bonitas, cujus voluntas potentia, cujus
opus misericordia est, sustinuit vasa iræ, apta in
interitum, in multa patientia; tandem vero, sicut
a reatu primæ prævaricationis nullum liberum re-
perit. ita liberandis omnibus venit, divitias bonitatis
et longanimitatis omnibus prærogavit, voluntatis
omnipotentiam in ingratos, et ejus gratiæ respectu
indignos, efficacissime exercuit, quando opus sal-
vaticis misericordiæ, ut reparari posset, clemen-
tissime ante procuravit. Forti illi armato arma, in
quibus confidebat, abstulit: vasa quæ possidebat,
distribuit: ut sicut prius propter peccata iræ vasa,
ita per ejus gratiam fierent vasa misericordiæ.
Ut enim non est credendum, ad salutem aliquem
pertingere, nisi Deo invitante; sic nec invitatum B
quidem operari salutem suam, nisi Deo auxiliante:
nullum voluntate Dei perire, sed permissu, pro ar-
bitrii electione: ne facultatis libertas, et ingenuitas
semel homini attributa, ad servilem quamdam neces-
sitate homini attributa, ad servilem quamdam ne-
cessitatem redigatur. Ita ergo initium salutis nostræ
Deo miserante, habemus. Ut autem salutiferæ inspi-
rationi acquiescamus, nostri est arbitrii. Porro ut
adipiscamur id quod monitioni divinæ acquiescentes
appetimus, divini est muneris; ut labamur, nostræ

est potestatis est ignaviæ. Ut non labamur, salutis
munere adepto, nostræ quidem quodammodo est
sollicitudinis, sed omni modo adjutorii cœlestis.
Atque ei spei fortiter innitentes, beatos esse reipsa
comperimus, qui cum Christum in carne tanta
efficientem non viderint, audita constanter credere
non dubitarunt, e quibus etiam multos fecisse opera
quæ ille fecit, et juxta ejus promissionem (*Joan. xiv*)
majora quoque fecisse, non solum vicini confitentur,
sed illi etiam prædicant, qui sunt ultra Sauromatas
et Glaciale attingunt mare, et insulas habitant Fortu-
natas. Libenter igitur tanto bono subditi sumus,
delectatque tanto servire Domino, qui non modo
fautor et adjutor est eorum qui proficiunt, sed
etiam remedia providet lapsis: dum et angelica
nobis præstat suffragia non deesse, et sauctorum
confert patrocinia, quos pro nostris culpis interces-
sores implorare non dubitemus. Quos, licet passim
diversis largitus sit provinciis, generatim et com-
muniter honorandos; attamen singulis quibusque
locis quosdam attribuit, etiam specialiter ample-
ctendos et propensius exorandos: e quibus nobis
beatum Remaclum adhibuit: cujus ut suffragiis plu-
rimum innitimur, ita ejus vitam et gesta pro capta
virium narrare aggredimur.

INCIPIIT VITA

I. Francorum regnum ab ipso suo exordio semper C
invictum, tum vel maxime præ cæteris ei vicinis
regnis florere visum est, cum jugo Dominicæ fidei
colla supposuit, et quod prius adorabat exussit,
quod exusserat adoravit. Ingens autem accepit
incrementum, et sub eo firmum Ecclesiæ Dei statum,
cum Clotarius rex, legitima successione quartus,
trium regnorum factus est monarcha, et eum princi-
patu sui annum agebat quadragesimum, quem Hera-
clius sanctæ Crucis recuperator imperii decimum
quartum. Is Clotarius nullum ex vicinis regibus passus
est suæ ditioni arma inferre, sed omnes Hispaniæ,
Galliæ et Germaniæ reges et populos, suis habenis
studuit coercere. Porro inclytum filium suum Dago-
bertum Austrasianis præfecit, eique etiam Germa-
niæ ditiones voluit esse subjectas. Eorum temporibus D
felicissimis usque adeo Cristianismus excrevit, ut
pene nulla hodie aut rara intra limites regni ipso-
rum ecclesia inveniatur, quæ non alicujus ejus tem-
pestatis sancti patrocinii illustretur. Atque ut in-
numeros prætermittamus, Eligius et Audoenus viri
sancti palatii ministeriis fungebantur; beatus Ar-
nulphus et Romaricus regiis consiliis adhibebantur,
sanctus Amandus et beatissimus Remaclus, san-
ctusque Goar Aquitaniam ortu suo illustrabant. Eam
Aquitaniam quidam volunt fere tertiam esse Gal-
liarum partem, et ab obliquis Ligeris aquis. qui
maxima ex parte cum alluit, ac pene in orbem cir-

cumdat, ita nuncupatam. A Circio habet Oceanium
qui Aquitanicus sinus dicitur: ab occasu Hispanias:
a Septentrione et Oriente Lugdunensem Provinciam
ab Euro et meridie Narbonensem. Rivalis et flumi-
nibus piscosis, solo fœcundissimo, pascuis pecorum
uberrimis, vinetis nectareis, nemoribus copiosis,
magna fructuum abundantia celebris, auri, argenti
aliorumque metallorum ferax, vectigalium proventu
opulenta, sed præ aliis provinciis voluptatum om-
nium luxuriæ dedita, denique viris fortibus, belli-
cosis, et ferocibus iuncta. Habet ea, præter castra
et loca munita, urbes quatuordecim prægrandes,
easque populosas et celeberrimas: e quibus duæ
sunt metropoles, una Burdegalensis, in magnis semper
viris conspicua: altera Bituricensis, cujus tum
archiepiscopus fuit sanctus Austregisilus, et beatus
Sulpitius archidiaconus, Austregisili in episcopatu
successor. In quorum parœcia per id tempus Rema-
clus in hanc lucem editus est, patre Albutio, Matri-
nea [Matrinia] matre: qui ambo pro sæculi dignitate
et opibus et generis nobilitate pollebant. Testantur
id magnæ possessiones ejus, tam nostræ Eccle-
siæ, quam vestro monasterio, sive ab ipso, sive a
majoribus ejus, vel etiam a regia sublimitate
datæ: quemadmodum doceri potest ex litteris,
quæ etiamnum in utriusque Ecclesiæ archivis as-
servantur.

II. Educatus vero est bonæ indolis puer Remaclus

sub beato Sulpitio, in cuius honorem constat ab eodem sancto viro permultas in nostra diocesi ecclesias dicatas. Ubi autem adolevit, et prout ea ferebat ætas, totius integritatis et probitatis fructus protulit, beato Eligio commendatus est, viro inter ejus ætatis homines meritorum gratia facile primo. Is vero in Sollemniacensi (*Solemniacensi*) monasterio, quod ipse in suo fundo construebat, eum sacris monasticæ disciplinæ institutionibus exacte imbuit. In tantum autem pius adolescens ejus monitis obtemperavit, ut, divina in eo gratia exuberante, omnibus in eo monasterio Christo militantibus, religiosæ conversationis de se exempla præberet. Erat in Vigiliis assiduus, in precibus pernox, in abstinentia præcipuus in universa morum integritate præclarus. Cernens beatus Eligius, cui traditus erat a parentibus, ejus profectui animi quadam alacritate congratulans, curam gregis sibi commissi in eum transtulit, suas ei vices demandans, eumque sibi substituens. Compellebatur enim redire ad palatium regis, et suam ei operam navare. Postea vero longe lateque sparsa est fama sanctitatis vitæ ejus, et ad ipsos etiam aulæ proceres pervenit. Itaque, divina id agente providentia, non potuit lucerna, divinæ gratiæ accensa ignibus, sub propriæ considerationis modio latere: sed ut desides in fidei proposito ab ea lumen acciperent, candelabro imposita est. In aula regis promulgatur, tantum virum regis præsentia deesse non debere, ut ejus prudentia regni negotia disponantur, cujus tam illustria meritorum insignia cernerentur. Evocatur ergo, ut par erat, honorifice, atque in regis palatium introducit, magno deinceps, ut rei post eventus docuit, omnibus solatio futurus.

III. Per idem ferme tempus beatus Joannes, Tungrensium vel Trajectensium Ecclesiam feliciter gubernans, hominem exiit. Porro inclytus rex Dagobertus, qui patri Clotario in monarchia successit, beatum Amandum qui ad prædicandum, ut tum moris erat, factus fuerat episcopus, ad se accersierat, et quia cum injuria eum expulerat, ab illo ob quædam facinora reprehensus, nitebatur arctius illum devincere sibi per Sigeberti filii sui baptismum, atque in Trajectensi eum cathedra collocare. Et ille vir quidem sanctus per triennium vicos et castella perlustrans, verbum vitæ disseminavit: sed nihil se proficere cernens, imo vero etiam ipsos sacerdotes et levitas sibi insultare animadvertens, pulverem pedum, quemadmodum Dominus jubet, in illos excussit, atque ad loca alia, ut prius fecerat, sese prædicandi causa contulit. Incompertum vero est quanto tempore plebs Trajectensis tum sine pastore permanserit, donec Sigebertum pater regem Austrasianis dedit et in Mediomatricum urbe sedem habere voluit. Ei vero Trajectenses ex communi sacerdotum electione, magnatum multa frequentia, et omnium ordinum postulatione, ejusmodi preces offerunt, neminem

A ipsis nisi beatum Remaclum episcopum præfeci debere: qui sit et Deo et hominibus charus, nulli ejus ætatis sanctitate secundus, angelicis spiritibus gratus, cunctis mortalibus suscipiendus et reverendus. Ejus se multa expertos beneficia, crebro et apud regem et proceres multum ipsis ejus profuisse suffragia commemorant. Nec ejus obscuram esse prudentiam, qui non raro regiis consiliis adhibitus sit. Suppetere ei scientiam Scripturarum, unde possit et vetera et nova proferre. Denique nihil ei earum rerum deesse quibus Apostolus episcopum instructum esse velit. Iis sermonibus rex comiter et propenso animi favore assentiens, eorumque studiis obsecundans, statuit præstare quod rogabatur. Accersit igitur ad se beatum Remaclum, et ea de re cum eo confert sermonem, et certe dici vix queat quanta orationis suavitate ad ei persuadendum usus sit, quamque illi modis omnibus vir sanctus obluctatus sit. At rex, sacerdotum et procerum fretus consilio, ab intentione sua non destitit.

Tandem vir Dei, veritus ne divinæ resisteret voluntati, invitus quidem septimus et vicesimus Tungrensi vel Trajectensi Ecclesiæ antistes datur: ut verbi divini semina, quæ hactenus apud se celaverat, pluribus impertiret.

IV. Qua vero religione, qua integritate illud munus exsecutus sit, nos explicare nequimus, cum mox in ipso ordinationis ejus initio tantam ei verbi gratiam Christus largitus sit, ut omnes promptissimos sese ad obtemperandum exhiberent, nemo esset qui non ex animo eum diligeret: unusquisque ad ejus se doctrinam conformare pro viribus niteretur. Nulla in ejus moribus arrogantia sed totum illum sibi sancta humilitas vindicabat. Superbi eum reverebantur ut superiorem: humiles amplectebantur ut fratrem. Erga omnes communierat animi benevolentia et amore. In terris degens corpore, habitu et moribus cœlestem se declarabat. Aspectu angelicus, incessu compositus, actione sanctus, integerrimus corpore, solertissimus animo, in opere circumspectus, ingenio excellens, magnus consilio, fide catholicus, spe patientissimus, charitate diffusus. Cujus apud Deum meriti esset facta ejus testabantur. Mira in eo cernebatur morum suavitas et facilitas, atque inter divites et pauperes ea noverat moderatione se gerere, ut pauperes eum suæ sortis, locupletes vero sui ordinis arbitrarentur. Non ille personas potentum, sed morum elegantiam pensabat, tanto quemque propensius honorans quanto eum didicisset sanctius vivere. Quod ore dicebat, et astruebat, nunquam actione vel opere destruxit; sed factis ostendit quid voce doceri oporteret. Quod ei divina gratia contulit, id in posteros derivavit. Unde illud consecutum est, ut non ejus modo gesta nobis hodieque proficiant; sed etiam discipulorum ejus, et qui ab eo fideliter educati sunt; quorum actus et opera nobis exemplo sunt, et ad imitandum nos invitant.

V. Multorum ille cœnobiolorum et fundator et rector

fuit, in quibus usque in hunc diem Christo servientium agmina crescunt. Discipulorum plurimum pater fuit et institutor, quorum ut ille Christo lucratus est animas, sic et ipsi, et eorum successores, multorum animas ad Christum adduxere; quorum sane merita in illum redundant. In iis fuit beatus Theodardus, ab eo procul dubio disciplinis ecclesiasticis informatus, quippe quem sibi successorem designavit: qui ad extremum martyr accessit e vita. Itemque sanctus Lambertus, qui itidem sua tempestate martyrem egregium se exhibuit. Beatus quoque Adelinus, in Aquitania natus, et peregrinationis ejus, ut fertur, comes: qui ei quandoque in loco secreto digna Deo studia et opera exercenti per visum apparuit, vultu venustus, capillis reverendus, statura reliqua præstantissimus, futuræque conversationis et perpetuæ quietis locum, fontemque humanis usibus opportunum indicavit. Quæ res hodieque omnibus minime obscura est quando in eodem loco corpore quiescit, et spiritu præsens, innumera illic quotidie credentibus beneficia præstare non cessat.

VI. Porro autem in sancti Trudonis electione non difficulter potest animadverti qua intentione sanctus vir causis et custodiæ Dominici gregis invigilaverit, quam ei non defuerit prophetiæ spiritus, quam denique in illo, magno Christi amore flagrante cupiditates omnes extinctæ fuerint. Pastoralis ille sollicitudine parochiam suam pro more visitabat, et quos poterat, e luporum faucibus extrahebat, summoque pastori lucri facere conabatur. Bonis adminiculo erat, ut fierent meliores: desides atque torpentes ut ad meliorem se frugem reciperent, hortabatur. Interea sanctus Trudo, etiamnum puer, primos jam virtutis fructus proferebat. Cumque his superbi sanguinis multa generositate polleret, major tamen ei divini amoris et virtutum ardor atque studium inerat adeo ut quandoque voto se obligaret, si Christo opitulante sacras didicisset litteras, se in fundo suo ecclesiam ædificaturum, illic perpetuo Domino serviturum, et quos posset, ad Dei cultum et ministerium sibi socios aggregaturum. Atque eo flagrans desiderio, nocturna visione afficitur, et angelica consolatione hunc in modum confirmatur: « Noveris, frater, inquit angelus, ea vota quæ Christo puer nuncupastis illi esse grata, precesque illum admisisse tuas: nec dubites quia quod præveniens tibi aspiravit, etiam adjuvando sit prosecuturus, et affectum perducturus in effectum. Ille inquam, sapientia sua imbuet cor tuum; et erudiet te præceptis suis, et legem hanc inscribet pectori tuo. Porro autem etiam ad ecclesiasticæ dignitatis munia eveheris, multosque Christo et Ecclesiæ ejus filios tuis verbis et exemplo generabis. Atque ut de his certior efficiaris, beatum Remaclum adito, qui non procul hinc abest. Illi Deus revelavit quid tibi faciendum sit. Ille diriget gressus tuos, quo tu tantopere aspiras. »

VII. Surgit ocius beatus Trudo, nil de angelica visione hæsitans eoque quo jussus fuerat ire contendit. Sanctus Remaclus tum occupatus erat pascendis et curandis ovibus suis; et cum propius beatus Trudo accederet, ille divina revelatione edoctus: « Surgite, inquit, propere, et viro Dei, qui nos invisere venit, obviam itote: reverenter illum excipite, et cum honore ad me introducite. En prope est, occurrите illi celeriter. » Faciunt illi ut erant jussi, et sanctum Trudonem ad beatum Remaclum, domi cum suis manentem, adducunt. Cernens illum pius pater surgit, et præ gaudio flens, in ejus oscula ruit; volentem ad ipsius pedes se abjicere retinet, moxque erigit, et ab intimo pectore gratias agens Deo: « Sit tibi, inquit, Jesu bone per Spiritum sanctum cum æterno Patre visitator animarum, gloria, laus, et jubilatio, qui voluisset nos hac die consolari adventu hujus famuli tui, in quo tu habitas. » Addiditque: « Et tu, fili mi, sis benedictus a Domino, qui te dignatus est mittere ad nos, et desiderium animi tui occulta inspiratione nobis significare. Scito igitur deinceps te mihi charitatis jure filium fore, meque semper tibi patris spiritualis officia præstiturum. Mihi enim servo suo revelavit Dominus quid pro animæ tuæ salute faciendum tibi sit: et ex me disces quemadmodum possis compos effici voti tui. Cognovi, Domino me docente, in pueritia te vovisse, si tibi sacrarum litterarum cognitio quandoque obtingeret, ecclesiam in fundo tuo te constructurum, atque illic Domino, dum vixeris, famulaturum. Isthuc autem hoc ordine te noveris completurum. Sancto protomartyri Stephano apud urbem Metensem tuas possessiones offeres, et ab ejus loci habitatoribus scripta divina doceberis. Id ubi consecutus fueris, ad me redibis, et ecclesiam quo voles loco, ut es pollicitus, ædificabis. »

VIII. Deinde cum ei bene precatus esset, dedit ei litteras suas ad Metensis urbis episcopum, qui eum, ut divinitus ipsi revelatum erat, institueret ac crudiret. Præerat tunc Metensi Ecclesiæ Clodulphus, beati Arnulphi, ut carne filius, ita virtutum meritis in pontificatu successor dignissimus. Is humanissime beatum Trudonem excipiens, non solum ejus ipsius causa, sed etiam propter sancti Remaculi egregiam commendationem, causis adventus ejus cognitis, sacris eum litteris et divina lege erudendum curavit, et quas obtulit sancto Stephano possessiones suscepit. Multis vero annis illic moras trahentem bene habuit, diligenterque instructum et sacerdotio initiatum, sancto patri Remaclo remisit. Is percontans ex eo quid Dominus isti præstitisset, et num prospero itinere ultro citroque usus esset, ubi comperit eum in sacris litteris bene eruditum, immensas Deo gratias agit, ita dicens: « Laus tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quod complere dignatus es ea quæ mihi de tuo famulo revelaveras, eumque ad me, tuis præceptis tuæque legis eruditione instructum et ornatum, incolumem revocasti. Per-

misit autem beato Trudoni in sua diœcesi prædicare verbum Dei, missas in quibus vellet ecclesiis celebrare, denique oratorium, ut promiserat, in proprio fundo exstruere. Permansit igitur aliquandiu apud eum, vivens sanctissime, ac tandem, episcopali percepta benedictione, natale revisit solum, et quod jam pridem animo conceperat, re ipsa effecit, oratorium exstruens in prædio suo, ubi multos Deo servituros collegit, atque ad extremum a beato Remaclo ejus oratorii consecrationem et petiit et impetravit; in quo etiam post multifarios hujus vitæ labores tumultus est, et permulta illic perpetrans miracula, usque in hodiernum diem commoda illic efficit habitacula monachorum.

IX. Libet hic paucis considerare quam in beato Remaclo, ut diximus, cupiditatum omnium ignis consopitus fuerit, quam ille omnium nostræ ætatis sacerdotum merita excesserit, omnes nostri temporis episcopos sui comparatione damnarit; quibus si forte is casus offeretur, qui beatissimo viro oblatus fuit, secus procul dubio facturi videntur: non solum non hortaturi homines pios, ut facultates suas non suæ, sed alteri ecclesiæ donent; sed etiam, si qui ultro id facere velint eos dehortaturi potius, atque ut sibi eas largiantur persuasuri, non sine fraude aliorum, quod pace eorum dixerim. Quod sane quanto in nobis est culpandum magis, tanto meritum beati Remacli, id plane recusantis, majori est laude et prædicatione efferendum. Et hæc quidem de sancto Trudone aliquanto fusius commemorare voluimus. ut etiam prophetiæ donum beato Remaclo non defuisse ostenderemus. Cum enim Trudo ab ipso primum recederet, Metim petiturus, propter viliorem habitum ejus domestici beati Remacli illum contemnentes, moleste ferebant, quod hominem tam male vestitum apud se collegisset episcopus. Id vero ille, ex divina revelatione cognoscens, severissime eos objurgavit: sed cum eos pœniteret id fecisse, in gratiam illos recepit, admonens ut deinceps cautiores essent. Sed de his alias.

X. Quam vero post hæc sancte et religiose Remaculus vixerit, quis satis commemorare queat? Quis ejus erga commissum sibi gregem sollicitudinem explicet? Monebat omnes, ut a blandientis mundi lenociniis sibi carerent, a curis mundi hujus se subducerent, fraternæ paci et concordiæ studerent, viam mandatorum Dei inoffenso pede tererent, mundum et ejus cupiditates fastidirent, et ceu feni florem brevi exarescentem promptis animis calcarent, cœlestia mente et actione consecrarentur et appeterent. Cumque in his versaretur, majori cœpit ardere desiderio liberius vacandi Deo, ut posset quam suavis sit Dominus gustare. Optabat vero aliquam sibi rationem ostendi, quo facilius id obtineret. Per id tempus Sigebertus rex loca divino cultui mancipanda in quibus non erant locis, cum ingenti animi devotione condebat; condita vel a se vel superiorum temporum regibus, benignissima largitate et opibus sustentabat, atque ne debitus Deo

A cultus illuc negligeret, tam beati Remaculi quam cæterorum sacerdotum vigilantia curabat.

XI. In eo loco quem Cœsecongidunum vocant, ad Sesmarum fluvium, idem rex, procerum consilio, in honorem apostolorum Petri et Pauli atque Joannis cœnobium condidit, quod aptus videretur is locus monachorum habitationi et instituto: idque sua liberalitate ditavit, egregios Dei servos in illud adduxit quorum beatum Remaclum voluit esse provisorem, atque etiam magistrum et institutorem, ut ex eo discerent convenienter sanctorum Patrum traditioni vivere. Exstat nodieque locus orationis, ejus opera in rupe excisus, in quo etiamnum male habentibus præstantur beneficia curationum. Illic enim vir sanctissimus Deo sese hostiam, jejuniis et vigiliis maceratam, aliquandiu obtulerat, et Christo familiariter conjunctus, divinæ contemplationi se dediderat, atque salutaris doctrinæ pluvis subditorum pectora irrigarat. Ad ejus tandem loci pertæsum, incertum quam ob causam, nisi quod fama sparsit, locum illum multas persensisse molestias a potentioribus, qui circum circa morabantur: cumque non haberet rex in propinquo, unde posset is locus dilatari, beatum virum accessisse regem eique dixisse: «Celsitudinem tuam, inclyte princeps, admonendam censui, quod cum multa passim tua munificentia Dei et sanctorum ejus cultui dicata sint monasteria, sola Arduenna, in arduis sita montibus, nulla adhuc cœnobium obtinet. Jubeat igitur serenitas tua etiam illic nonnulla ædificari: aderit volenti ex Dei benignitate facultas, et nostræ sedis vicinitas non deerit. Nec vero difficile erit ea augere, et instruere rebus necessariis, cum loca omnia illic adjacentia tuæ ditioni subesse dubium non sit.» Ad hæc ita rex respondit: «Tuum est, Pater beatissime, nobis in hac re consilium dare: nostrum erit, tuo consilio accommodare consensum, et mature illud exsequi. Tu igitur hujus rei curam suscipe, et in opus incumbe: nos loca opportuna, quæ tu elegeris, et impensas tibi non negabimus.» Deinde convocavit rex fideles viros sanctum Cunibertum episcopum, Atellanum, Theodfridum, et Gislechardum episcopos: optimates quoque suos Grimoaldum Majorem domus, Folcoulum, Bobonem: itemque domesticos suos Clodulphum, Ansigisilum et Berselonem: iisque dixit: «Ex voluntate Dei, et vestro cæterorumque nobis fidelium consensu, duo statuimus condere monasteria intra fines Arduennæ, in quibus degant viri religiosi, monasticæ vitæ cultores, qui pro nostra et successorum nostrorum incolumitate, et totius regni stabilitate et tranquillitate, atque eorum, qui curis regni destinantur, conservatione, Deum omnipotentem deprecantur. Ejus vero ei procuratorem et hortatorem Remaclum episcopum ipsi operi præesse volumus.»

XII. Itaque regia auctoritate et necessariis comitibus munitus sanctus episcopus, Arduennam silvam paludibus et montibus impeditam, petit: Vuarchinam rivulum accedit: inveni illic certa indicia loca illa quondam idololatriæ fuisse mancipata, erant

illic lapides Dianæ, et id genus portentosis nominibus inscripti, vel effigies eorum habentes : fontes etiam, hominum quidem usibus apti, sed gentilismi erroribus polluti, atque ob id etiamnum dæmonum infestationi obnoxii. Igitur adhibita adjuratione per Christi nomen, et S. Crucis signo expresso, locum illum a dæmonum incursatione vindicavit et expiavit, moxque aqua ab ipso suo meatu guttatim dilapsa evanuit. Videns autem vir sanctus locum illum tum piscosis aquis, tum pascuis uberrimis commodam præbere habitationem, prolixè super fontem precatus, eum benedixit, lapidi signum Crucis inculpsit. plumbum in foramina infundens. Et ecce subito erumpunt aquæ largissimæ, quæ usque in præsens dictis nostris fidem faciunt eas cernentibus. Et quia locum illum a malorum spirituum infestatione mundaverat, Malmundarium, quasi a malo mundatum placuit eum appellare. Extruxit autem illic oratorium, itemque habitacula in usus servorum Dei, auxitque ea, quæ ad Dei cultum spectarent.

XIII. Sed cum is locus in Agrippinensi parochia situs esset, cœnobium suscepit constituendum, quod suæ diœcesis limitibus contineretur. Procedens igitur inde quasi ad duo millia versus Occidentem, Callamrivulum, qui parochiis conterminus est, transiit et ad Amblavam fluvium in cujusdam montis confinio substitit. Atque ibi aliquandiu commoratus, multa de se sanctæ conversationis exempla dedit, quemadmodum possunt qui volunt nosse ab incolis id referentibus. Etsi autem locus ille multos haberet fontes, tamen quod angustus esset, nec officinis necessariis sufficeret, ad Orientem reflectit gressus ; parumperque procedens, videt locum spatiosorem, futuroque operi accommodatorem. Ibi ergo labori cœpit instare attentius, aderatque illi, ut in talibus solet, divina virtus, qua factum est ut voluntatem effectus sequeretur. Porro quod feræ eo undique seu ad stabulum, vel potus vel pastus causa, confluerent, antiquitus ille locus Stabulaus dictus fuit. Quod nomen vir sanctus minime censuit immutandum, sed et dici et esse voluit stabulum fidelium animarum, eo tanquam ad æternæ vita pascua deinceps prosperaturarum. Porro fratribus quos illic vir Dei ad præsens congregaverat, non parvum sæpe terrorem attulit strepitus ferarum eo catervatim accurrentium ; ita ut cum horrore quodam ad beatum Remaclum illi operi insistentem confugerent, quidque sibi adversum eas diaboli machinas præsidii capiendum esset inquirerent. Quos ille benigne considerans et confirmans : « Credite inquit, in Domino, filioli, fideliter : ejus mandata sectamini inviolabiliter : mentem a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, servate liberam : animas vestras castificantes, Domino puram impendite servitatem : sine intermissione orate ; vespere, mane, et meridie psallite : lectioni sæpissime vacate, frontes vestras crucis communitate signo, ejus virtutem vestris imprimite animis ; et confestim insidiæ et machinamenta tetri hostis in nihilum redigentur, et ferarum per

quas putat se ad vos oppugnandos invenisse aditum, horror omnis facesset. His enim modis etiam ante nos infestabat Ægypti, Thebaidis et Nitriæ eremos incolentes, quorum utinam nos vel qualescunque possimus inveniri sectatores. Habet ille mille nocendi artes, nec desunt ei innumeræ fallendi viæ. Sed nos non ignoramus dolos et fraudes ejus, qui etiam per muscas quandoque nos impugnat. Nos vero Christi servi, quo illius incursatione crebrius premimur, eo magis assurgimus, fortiter illi resistentes. Expertus Satanas pertimescit initia recte vivere instituentium, vigiliis, orationes, jejunia, mansuetudinem, patientiam, voluntariam paupertatem, vanæ gloriæ contemptam, humilitatem, misericordiam, et præcipue, purum erga Christum amorem. Quamobrem ut leo in spelunca, insidiatur ab occulto vos ut a proposito deterreat. » His et ejus generis aliis verbis eorum animos ad Dei cultum promptiores effecit et adversus tentationes omnes confirmavit.

XIV. Postea, institutis operum perfectis, quid agerent exposuit, atque ita Tungros vel Trajectum se recipiens, ad pastoralis officii curas animum intendit. Non multo post rex ea didicit constructa monasteria et immensas omnipotenti Deo gratias egit ; et quia ecclesiæ recens ædificatæ, episcopali benedictione indigebant, beatum Remaclum accepserunt, tam eam quæ erat Coloniensis parochiæ, annuente venerabili Cuniberto episcopo, quam illam quæ nostræ diœcesis est, ab eo voluit solemniter consecrari, ut cujus dispositione et ingenti studio conditæ erant, ejus etiam opera pontificali benedictione afficerentur. Nec vero ad has res vir sanctus ullas moras attulit ; qui sane et regi et proceribus adeo charus erat, tantæque apud eos existimationis, ut nihil quod magni esset momenti, absque ejus consilio fieret. Atque ea causa, missarum peractis solemnibus, utrumque monasterium Grimoaldus major domus, illius tradidit solertiæ et industriæ gubernandum ; simul indicans ei, si qua essent monachis necessaria, ea regem suppeditaturum, ubi per ipsum de iis certior esset factus. Ita nimirum sanctus sacerdos remotioris vitæ sectandæ et captandæ sollicitudinis, uti semper optarat, Deo annuente occasionem adeptus est ; et licet summa cum difficultate, impetravit tandem a rege, ut alius ipsi successor daretur, ipse vero diu, expellitam posset eremum adire, ubi remotus a curis sæcularibus, liberius rebus divinis et cœlestibus inhiaret. Proposuit regi et optimatibus S. Theodardum, cujus erat vita probata, oravitque ut is suas expleret vices, et sibi subrogaretur antistes. Tum vero dici vix queat quantus ob ejus recessum luctus extiterit, quam mœstos et afflictos reliquerit, quibus vitæ semina præbuerat : cum viderent illi se tali patre, tantoque doctore orbari. Omnis ætas, uterque sexus dolorem animæ testabatur lacrymis, et eum abeuntem deducentes, magnis vocibus dicebant ; Heu ! miseros nos, quidnam acturi sumus,

qui tanto pastore destituimur? Unde nobis suppetet consolatio illo amisso, qui miseriarum nostrarum fuit præcipuum levamentum? Quis porro nobis medebitur, quando ille nos deserit, qui nostris doloribus præcipue novit facere medicinam? quæ nobis salutis spes reliqua est, tanti patris præsentia carituris?

XV. Eorum vero lacrymis et querimoniis permotus vir Dei, his fere verbis eos consolabatur: Nolite, quæso, filioli, animi mei propositum vestris lamentis retardare. Habetis Deum pastorem et patrem intra vos, qui benignissime consolabitur vos in rebus duris et adversis. Ne quid autem etiam extrinsecus desideretis, providimus vobis filium nostrum Theodardum, in omnibus probatum, qui diligentissime salutis vestræ invigilabit, et tritici mensuram vobis summa fide dispensabit. Cujus prudentiam cum vobis non dubitem sufficere, cupio optatæ me dare solitudinis et in præsentia illius Majestatis omnia contemplantis habitare mecum. Ad hæc responderunt, qui inter eos erant prudentiores: Vide etiam atque etiam, beatissime Pater, quid agas; attende qua nos ignominia afficias? Gregem quem semel pascendum suscepas, ut habent sanctorum Patrum statuta, nisi infirmitate cogente, et nisi sponte tua id facias, relinquere tibi non licet. Nam dum episcopus vivit, quem ab officio suo valetudinis imbecillitas, non crimen, revocat, alium illi subrogari, nisi ipse prius recuset, et petitionem scripto probet, nulla ratio permittit. Etiam mente capto, si ægritudo suam habeat per intervallum remissionem, non debet alius substitui, nisi ipse annual. Quod si nunquam fit mentis compos, persona fidelis ac probatæ vitæ eligenda est, quæ dumille vix erit vices ejus impleat, et defuncto tandem succedat. Hanc Patrum viam si quis tenere nolit, is et uxorem dimissam mœchari facit, et ei qui sic dimissam duxerit, adulterii notam inuret. Hac igitur ratione vide, Pater sanctissime, quantum gravetur judicium tuum, quidve nostra fama accipiat detrimenti. Crimen tibi nullum intenditur, ob quod si convictus sis deponaris. Morbus te non premit, cujus causa tanquam repudium exhibens a tuo ministerio suspendaris. Itaque petitionem tuam, qua cupis tibi functionem hanc abrogari, licet

XVI. Advertisti jam ubi prægravetur judicium tuum: accipe, quæsumus, unde existimatione nostræ ignominie nota inuratur. Ut nos recte atque ordine deseras, nullæ tibi causæ suppetunt. Primum quod minime sumus adulterini, ut jure nos relinquas. In catholicæ Matris gremio a te sumus excepti: nunquam credulas aures perverso dogmati adhibuimus. Et si fortassis etiam ea in parte peccassemus, tu nobis mederi debueras. Deinde ut alio te

A conferas, nulla te nostra persecutio compellit. Quod si vero Dominus permittit fugere, dum sævit persecutor certe infirmorum, nec satis perfectorum est ea consolatio, multi sancti patienter tolerarunt malorum improbitatem, et sua patientia illos curarunt. Postremo tum fugiendi, non æquo animo ferendi sunt mali, cum nulli adsunt boni, quibus prodesse queas. Sed heu! miseros nos quidum tua hominis perfectissimi præsentia destituimur, in eam infamie suspicionem vocamur, te non modo studiorum nostrorum pertæsum esse, sed etiam pravis actionibus nostris expelli; tuo tanti viri recessu haud obscure significante nullum apud nos bonum superesse. Nihil jam reliquum est, nisi ut calumnientur obtrectatores, augurentur maledici, B successores tuos non modo ejiciendos, sed etiam morte afficiendos, quando et tu te a nobis subducis, et beatus Amandus, decessor tuus, pulverem pedum in nos excutiens, a nobis recessit. Verum Deus omnipotens, facilis ad ignoscendum, cum objurgavit prophetam, ob hederam subito arescentem male contentum (*Jonæ* iv), satis declaravit se longe ægrius laturum si pereat creatura ipsius, seque malle poenitentiam malorum quam mortem (*Ezech.* xviii).

XVII. His verbis commotus vir Dei, tacitus apud se cogitans aliquandiu, tandem in hæc verba prorupit: Nolite, fratres mei, id genus verbis me perstringere. Equidem non moleste fero deplorare vos apud medispēdia vestra; sed ferre non possum quod tanquam injuria affecti, mecum expostulare vultis. C Non ego vos adulterinos haberi volo, et quod ea causa discesserim a vobis: nec tam male sentio de vobis ut existimem me nullum fructum posse apud vos proferre atque idcirco alio me transferam, ubi fructus major spes affulgeat. Sed neque mihi id tribuo; perfectum me esse tantum abest, ut perfectissimus videri velim. Nec meo judicio perfectorum est, a cæptis non discedere, et se extendere in anteriora; actuosæ vitæ cum Martha insistere, ad contemplativam vero cum Maria ferventer non aspirare; et si se offerat occasio, actuosæ vitæ potius renuntiare, quam contemplationi non cupidissime incumbere. Domino me adjuvante vos mihi commissos, ut potui gubernavi, ut labor meus vobis fructuosus esset, magna instantia rogavi. Nec me tædio afficiunt studia vestra, nec offendit pravitas, quæ nulla est, actionum vestrarum. Hoc unum superest, ut talentum quod in vobis gaudeo cumulatam, alio conferam magis magisque cumulandum, ut vestra abundantia illorum inopiam suppleat. Fecerunt hoc ante nos etiam sancti homines, quorum utinam nos vel extrema merita æquare possimus: e quibus plerique majoris utilitatis causa ad alias Ecclesias se transferri passi sunt; nonnulli spe uberioris meriti ultro commigrarunt. Postea vero, si se sentirent vel parum proficere, vel suam operam non admodum necessariam, sese subduxere et ad majores labores suscipiendos obtulere; quippe qui, ut fortissimi pugiles Christi, intra quietis claustra

teneri nollent, sed in apertum certaminis campum ultro prosilirent; non desertores pugnae spiritalis effecti, nec instar mercenariorum ad luporum conspectum fugientes, sed fortiter congressuri; eo sponte se ingerentes, ubi aut rarior esset adversus hostes certantium numerus, aut ipsi hostes acrius et propius imminerent. Nec tamen ego, filioli, horum mihi virtutem arrogo, non me illorum meritis parem temere assero. Quod si vero successoris nomen ferre non potestis, sicut sane cooperator meus. Neque me putetis [a] vobis absentem fore, qui, tametsi ad alios instituendos proficiscor, non tamen extra hanc diocesim excessurus sum. Non longe a vobis abero: si quis casus evenierit, liebit consilii causa ad me accedere; ubi et pro peccatis vestris intercessorem, et omnium quae vobis necessaria sint, quaeque vos angant, tanto sollicitius memorem habebitis, quanto ero a curis popularibus remotior, et propterea ad divina contemplanda expeditior et studiosior. Olim Moyses in monte stabat, et, Israel cum Amalechitis pugnante, non armis sed precibus certabat, efficiebatque ut tanto esset in conflictu Israeliticus populus superior, quanto ipse Deo in oratione propinquior, et a strepitu praeliantium remotior. Et mihi, charissimi, deliberatum est illic divinae contemplationi attentius inherere, ubi me saeculares tumultus minime inturbent. Ad hanc rem me incitat beatus Joannes Baptista, qui etiam in tenera aetate maluit inter feras degere, et earum cibo vesci, quam apud suos manere cives, ne vel otioso sermone se contaminaret. Habeo etiam ad hanc vitam egregium ducem Moysen, cui optatus fuit in vasta eremo divinis frui colloquiis, quam Aegyptiorum opibus et deliciis enervari. Elias quoque et Eliseus caeterique prophetae, studio contemplationis insignes, etiam reges domuerunt. Abraham, omnium pater credentium fide effectus, huc me invitat, cuius jam antea secutus exemplum, contempto natali solo, res facultatesque omnes abjeci. Denique ipsius Domini Salvatoris exemplo provocor, qui, cum terribilissimo hoste conflicturus, solitarius ad eremum abcessit. Cujus misericordia et benignitate utinam fiat ut et ego illic improbi hostis fraudes proterere, de illic instituendis lucra cumulare, et vestrae salutis precibus aliquid utilitatis adferre queam! Ita beatus Remaclus dolores suorum lenivit, et querimonias sedavit, ac deinde suo perrexit itinere.

XVIII. Postquam autem ea res innotuit tum prope tum procul degentibus religiosis viris, quorum Deus animos permovit, coeperunt undique ad eum seu apes ad alvearia confluere, nonnulli se omnipotentis Dei servituti addicere, et levi Salvatoris jugo colla supponere, quidam liberos suos liberalibus, imo vero monasticis imbuendos disciplinis atque illic Christo perpetim servituros offerre; multi de suis facultatibus et redditibus sanctis necessaria ministrare. Inter quos etiam Dominus et Pater Papolenus [al., Babolenus] ad eum, invisendi quidem causa, venit,

A sed ejus inherere magisterio, quam domum redire maluit. Susceptus est a beato Remaclo officiosissime, et vixit apud eum sine offensione, quique instruendus eo venerat, complures suis exemplis ad virtutis studium incitavit. Cernens id beatus Remaclus, secumque cogitans ea causa missum eum fortassis a Domino, rogavit eum ne ab ipso discederet: tum propterea ob fratres in disciplina continendos, Malmundariensi cenobio, cujus monachi S. Benedicti instituto vivebant, salva in omnibus auctoritate sua, eum praefecit. Atque inde Stabulaus reversus, ad majora virtutum opera se accinxit, suisque exemplis permultos ad sui imitationem pertraxit.

XIX. Quis apud illum tristitiam non mutavit in gaudium? Quis iram animi tranquillitate et pace non depulit? Quis orbitatis luctum ad ejus conspectum non cohibuit? Quis non, paupertate pressus, ejus sermonibus ita sublevatus est, ut et divum opes despiceret, et sua inopia laetaretur? Quis, laborum onere praegravatus, ejus non est adhortatione erectus? Quis adolescens, saevientis libidinis igne succensus, non confestim, ad ejus admonitionem saluberrimam, pudicitiae cultor exstitit? Curabat vexatos a daemone: illicitis cogitationibus aestuantes ab opere malo retrahebat, docens eos ad petram Christum allidere. Noverat quo quisque laboraret morbo, et, ex vitae meritis singulos existimans, pro ratione morborum adhibebat reprehensiones. Interea crescebat illi divini amoris studium et ardor, monasticaeque disciplinae rigor inflexibilis. Quam vero in caeteris ejus monasterii officinis omnis fuerit peccandi interdicta facultas, testis est vel solus dormitorii locus; testis est et sanctus Lambertus, qui, e sua pulsus sede, eo potissimum confugit, quod non esset nescius illic vel maxime sanctae religionis vigere cultum; testis quoque est crux lapidea, ad quam ob strepitum labentis calcei, quo fratrum quies fuit interrupta, ire jussus nocte media, usque in crepusculum sub illa stetit, psalmodiaeque et praecibus vacans, atque frigus contemnens, et nives calcans, sanctitatis suae certa indicia dedit. Sed de his alias.

XX. Porro autem crescente religione crevere etiam Ecclesiae illius proventus. Ubi enim rex Sigbertus eum audivit fratrum fervorem erga Christum, beatum Remaclum evocans, praeter ea quae prius dederat, et vir illustrissimus Grimoaldus obtinuerat, unde etiam hactenus fratres vixerant, ex consensu fidelium suorum, iam episcoporum quam procerum supra dictorum, in honorem Dei et cultum sanctorum Petri et Pauli apostolorum et beati Martini: quibus ea loca dicata erant, permisit beato Remaclo ut in usus servorum Dei, quo deinceps quietius viverent et absque vicinorum impressione soli Deo liberius vacarent, per utriusque monasterii circuitum duodecim leuca designarentur, intra quorum limites quidquid haberetur, ab solis utriusque cenobii colonis excoleretur. Dicitur autem leuca apud Gallos spatium mille quingento-

rum passuum, id est, duodecim stadiorum. Ema A ubi didicit in supradictis monasteriis cultum religio-
 donationem testamento confirmatam, et annuli nis augeri, duas ex fiscis suis villas in usus mensæ ser-
 regii impressione consignatam, sanctus vir liben- vorum Dei, unam in Harbanio, alteram in Arduen-
 ter accepit, et reverenter conservavit. Deinde anno na, pro Dei et S. Remacii, [reverentia. ED. PATROL.]
 decimo quarto regni sui idem rex legavit testa- attribuit. Sul horum tempore ferunt eum Romam
 mento beato Remaclo quædam in Aquitania, puta profectum, sancti Petri aliorumque sanctorum suf-
 telonium in portu Vetraria ad fluvios Taunacum fragia imploraturum, atque illi tandiu in preces et
 et Ittam; itemque portum Sellis et Vogatium ad iunonia incubuisse donec, divina et angelica con-
 flumen Ligerim, cum omnibus ad eum attinen- solatione fretus, quamdam reliquiarum ejusdem
 tibus. Quod quidem testatur scriptum, ejus manu beatissimi apostoli partem meruit obtinere; quæ
 subsignatum: « Sancta, inquit, ac venerabilia quidem apud nos auro gemmisque ornatæ præcipuo
 monasteria, Stabulaus sive Malmundarium cogno- cum honore asservantur. Quod licet quibusdam for-
 minata, ubi vir venerabilis Remaclus episcopus et tate incredibile videatur, nos, qui incomparabilem
 abba, Christo auspice, præesse videtur; quæ vir illum veneramus thesaurum, multa in earum præ-
 illustris Grimoaldus majordomus in honore sancti sentia divinitus vidimus beneficia præstari: quæ
 Petri ac sancti Pauli, vel sancti Martini, seu cæte- B poterit qui volet in libro virtutum sire miraculo-
 rorum sanctorum, suo opere in vasta eremi Arden- rum ejus lectitare.
 nensis construxit; quemadmodum nos loca ipsa ad
 ipsa monasteria ædificanda pro nostra præceptione
 ex foreste nostra concessimus; quæ, licet gratia
 Christi sint didata, mundanam substantiam cer-
 nuntur parumper habere: ideo, divina inspira-
 tione commoniti, decrevimus aliquantulum de fisco
 nostro ad ipsa monasteria respicere et consolari;»
 et cætera quæ in eodem scripto (auctor vocat præ-
 ceptum) sequuntur. Denique in fisco, quæ monas-
 teriis illis adjacent, decimas illis dedit, quas etiam-
 num ea monasteria obtinent.

XXI. Post hæc rex ille, cum Austrasiæ regnum præclare rexisset, diem clausit extremum. Porro C Grimoaldus majordomus, sive præfectus palatii, vel
 ut alii volunt magister equitum, sub prætextu mu- nerum accipiendorum, a Clodoveo fratre Sigeberti
 Parisios evocatus illic retentus est quod filium domini sui Sigeberti, quem in suam filiam susce-
 perat, ut eum patri regno substitueret, clericum effecisset sive totondisset, suum filium regem
 volens constituere. Clodoveo quoque defuncto, Clotarius filius ejus in Occidente, frater Clotarii
 Childericus in Austrasia regnarunt. Hunc ergo beatus Remaclus adiit, et, quod patruus ipsi donas-
 set, ut confirmaret petiit, Rex libens annuit, et, ut vir Dei petierat, ejus successorem Theodardum et
 Odonem domesticum jussit ejusdem mensuræ so- lum remetiri: cujus partem dimidiam sibi rex ser-
 vavit, reliquam usibus servorum Dei testamento addixit et confirmavit. Quod quidem virum Dei pru-
 denter admodum fecisse constat, ut, si fortassis suc- cessores ejus aliquando minus possent, minori ne-
 gotio, quod minus esset, sine invidia et infestatione vicinorum liberius sibi vindicarent. Obiit vero
 etiam Clotarius rex, et ad Childericum monarchia devoluta erat. At ille postea, propter morum inso-
 lentiam interfectus, fratrem Theodoricum habuit in Occiduis regni partibus successorem, cui magister
 equitum fuit Ebroinus. Horum tyrannidem aversati, Austrasiani Pipino principi studebant et parebant. Is

ubi didicit in supradictis monasteriis cultum religio- nis augeri, duas ex fisco suis villas in usus mensæ ser- vorum Dei, unam in Harbanio, alteram in Arduen- na, pro Dei et S. Remacii, [reverentia. ED. PATROL.] attribuit. Sul horum tempore ferunt eum Romam profectum, sancti Petri aliorumque sanctorum suf- fragia imploraturum, atque illi tandiu in preces et iunonia incubuisse donec, divina et angelica con- solatione fretus, quamdam reliquiarum ejusdem beatissimi apostoli partem meruit obtinere; quæ quidem apud nos auro gemmisque ornatæ præcipuo cum honore asservantur. Quod licet quibusdam for- tate incredibile videatur, nos, qui incomparabilem illum veneramus thesaurum, multa in earum præ- sentia divinitus vidimus beneficia præstari: quæ poterit qui volet in libro virtutum sire miraculo- rum ejus lectitare.

Jam vero senior beatus Remaclus, sed moribus tamen quam annis maturior, diem vocationissuæ sentiens imminere, tempusque adventare quo compensaret honor in cælis quod labor trivisset in terris, subditos suos ad se accersit, et tum ipsius obitu tum sua desolatione mœrentes ita consolatus est: Ecce Patres sanctissimi, ecce fra- tres charissimi, quos habeo affixos intimis visceri- bus meis, pars dimidia animæ meæ: ego viam universæ carnis ingredior, nec ad vos deinceps redi- turus sum. Vestra itaque, quos desero, solitudo me habet sollicitum, non mea abitio, qui Deo me con- solante confirmor. Non me terret conditio communis mortalium omnium, quando etiam tota sapientis vita, quædam [mortis] debet esse commentatio (10). Non potest fœda mors accidere viro forti, non im- matura sapienti, non misera eam providenti. Vestra me teneritudo, quos adhuc expediret solidioribus informari disciplinis, non parum movet: vobis prorsus timeo, ne, si lupi rapaces incurrant, nemo sit qui eos repellat. Equidem hæc monasteria Deo et sanctis ejus dicavi, vestrisque usibus accom- modavi, vestra in hoc usus opera forti et fideli. Quid autem in posterum eventurum sit, incomper- tum est mihi. Videtis sane quo loco res nostræ sint, et quam sit hic mundus in maligno positus. Si quid igitur potest apud vos oratio mea, curate, D obsecro, ne ab ea integritate, quam in vobis efficere volui, ullo unquam errore abducamini: sed sitis semper in Christo conjuncti et unanimes, quemad- modum et Patrum traditione, et Scripturarum san- ctarum lectione, et mea sollicita adhortatione ac- cepistis. Ex vestris manibus nunquam deponatur sacra lectio, sed in ea sit vobis jugis meditatio. Ut enim ager, quamvis fertilis, sine cultura non po- test esse fructuosus: ita nec sine doctrina ani- mus (11). Nostis illud, docto et erudito homini vive- re, esse cogitare. Orationi frequenter incumbite: pro culpishumana fragilitate admissis Deum depre- camini; ne alias deinceps admittatis, sed etiam

(10) Cic. *Tusc.* 1, 30.(11) Cic. *Tusc.* 11, 5.

accurate, ne id fiat invigilate. Si quis enim socordiae et ignaviae se dederit, frustra ille Deum imploraverit. Vobis virtus sit, vitium fugere, et sapientia prima, stultitia caruisse (12). Pudor, justitiaeque soror incorrupta fides, nullaque veritas (13), vestris in cordibus sibi domicilium vindicent, ut qui facta vestra conspiciunt, ad imitationem provocentur. Veram peccatorum confessionem faciatis Deo et praelatis vestris: tentationum impressiones in ipso primo aditu detegatis. Stultorum enim praeposterus pudor dum celat ulcera, illis majores subministrat vires. Obedientiam majoribus exhibete, coram institutionibus animos accommodate. Tunc enim quique recte vivit, si curat id est quod audit. (14) Ab omnibus, quae ira suggerit, vobis temperate; solus enim est triumphus innocentiae, non peccare cum possis. In optimis quoque temperantiam quamdam adhibete. Est enim modus in rebus, sunt certi denique fines, quos ultra citraque nequit consistere rectum (15); et metiri se quisque suo pede, suoque modulo debet (16). Nemo alteri injuriosus sit: accipere enim, quam facere, praestat injuriam. Patientiam, quae miseriarum portus est, amplectimini, nemo enim adeo barbarus est ut non possit mitescere, modo culturae patientem commodet aurem (17). A nullo labore, quisit a praefectis vestris vobis impositus, absterreamini: quia omnes etiam duri labores, contentione fiunt tolerabiles, et usus sive consuetudo laborum, etiam dolores facit magis patibiles. Segnitiam prorsus fugite: non enim ignavas mentes facile comitatur virtus. Superbiam vel maxime respuite, ut vera possitis libertate potiri. Non enim ille liber censendus est, cujus animum superbia occupat. Castitatem sectamini, omnis namque ponderatio, ut ait Scriptura divina, non est digna continentis animae. Prosperi successus, qui etiam sapientium animos fatigant, non vos delectent; nam qui plus nimio delectatur, rebus secundis in diversa mutatis quatiatur (18). Ante omnia pacem et concordiam servandam admoneo, ut sicut in duobus estis monasteriis congregati, ita gemma vobis ferveat dilectio, Dei et proximi; cumque sit unus vobis pastor praefectus, nullo unquam scandalo aut schismate vos dividi patiamini (*Eccli.* xxvi). Non vos ossa consumens vastet invidia, namque invidus alterius rebus macrescit opimis, et in-

vidia Siculi non invenere tyranni majus tormentum (19). Si minores fortasse adsint facultates nolite conqueri. Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus (20): et ipsa nos natura quotidie admonet, quam paucis, quam vilibus, quam parvis egeat. Non opibus mentes hominum curaeque levantur (21).

Haec sunt charissimi, quorum vos admonitos volui, tanquam ultimum vale vobis dicens, jam jamque e vita abiturus. Vos curate, et tanto arctius vestris inhæreant pectoribus, quanto majorem ex meo recessu molestiam capitis. Quae si apud vos fructum aliquem effecerint, maximo me gaudio officietis. Simul autem cogitatis, vos quoque morituros, et ita tempus poenitentiae agenda collatum, ne quæso, inaniter labi patiamini. Veniet, veniet ille dies, cum frustra desiderabitis horae usuram. Dum ergo tempus est, operamini bonum ad omnes (*Gal.* vi). Mors ultima linea rerum est (22). Perpetuus nulli datur usus, et hæres hæredem alterius velut unda supervenit undam (23). Pulvis et umbra sumus (24): omnes una manet mors, et calcanda semel via lethi (25). In bonis autem operibus et recte factis si hinc decesserimus, beati erimus, una cum corporibus etiam omni cupiditate et æmulatione absoluti.

His suavissimis iisque extremis sermonibus maerorem illorum lenivit. Deinde modica correptus febre, cum se sacrosancti corporis et sanguinis Domini viatico confirmasset, inter charissimorum filiorum manus animam reddidit Creatori, post diurnam Christo exhibitam servitutem. Vetus Israelita, egressus ex Ægypto, spoliato vicino, aucta talenta reportavit. Corpus ejus, honorifice curatum, cum multa psalmodum et hymnorum melodia in beati Martini oratorio quod ipse extruxerat humatum est; ubi etiam aliquandiu jacuit, miraculis interim testatum efficiens se apud Dominum vivere. Successit illi dominus Papolenus, vir apostolicus, cujus supra fecimus mentionem: Papoleno Sigolinus, beati patris iudicio æque approbatus: Sigolino Goduinus annis et morum maturitate grandævus, qui sancti viri corpus transtulit, et in Ecclesia B. Petri reposuit, lectumque illius auro et argento ornandum curavit. Ubi, per ejus merita, multa usque in presentem Dominus miraculorum signa efficit, quae illic conscripta habentur in laudem et gloriam praepotentis Dei, qui est benedictus in saecula. Amen.

(12) HOR. *Epist.* 1, 1, 41.(13) HOR. *Carm.* 1, 24, 7 et 8.(14) HOR. *Epist.* 1, 16, 17.(15) HOR. *Sat.* 1, 1, 107.(16) HOR. *Epist.* 1, 7, 98.(17) HOR. *Epist.* 1, 1, 39 et 40(18) HOR. *Epist.* 1, 10, 30.(19) HOR. *Epist.* 1, 2, 57.(20) HOR. *Epist.* 1, 12, 4.

(21) LUCRET.

(22) HOR. *Epist.* 1, 16, 79.(23) HOR. *Epist.* 11, 2, 175 et 176.(24) HOR. *Carm.* 1v, 7, 16.(25) HOR. *Carm.* 1, 28, 15 et 16.